

УДК 167.7: [37.011.3-51:377]:37.042-057.87

Валентина Броннікова,
м. Київ

ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ

У статті обґрунтовано модель формування готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів. Схарактеризовано структурні елементи моделі, які органічно поєднуються: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний, результативно-оцінний.

Ключові слова: педагог професійної школи, самостійна робота учнів, організація самостійної роботи учнів, готовність, формування готовності, модель, моделювання.

Постановка проблеми. Докорінні зміни в суспільно-політичній та економічній сферах життя України в контексті модернізації освітньої системи висувають вимоги до підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їхнього професійного та загальнокультурного рівня. Складником фахової підготовки майбутнього педагога є не лише професійні знання та вміння, набуті у вищому навчальному закладі, а й рівень готовності до професійної діяльності, від чого залежить ефективність майбутньої діяльності педагога професійної школи, конкурентоспроможного на ринку праці, який створює оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожного учня і студента. Тому проблема формування готовності майбутнього педагога професійної школи до педагогічної діяльності є актуальною.

Основне завдання професійної освіти полягає в розвитку творчої особистості фахівця, здатної до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, формуванні всебічно та гармонійно розвиненої особистості, що вмє оперативно приймати нестандартні рішення, діяти самостійно, творчо. Діяльність педагога професійної школи передбачає вміння передавати знання, досвід, навички майбутнім фахівцям із метою не лише навчити, а й розвинути творчі здібності учнів і студентів, їх уміння самостійно працювати та вдосконалюватись. Отже, самостійна робота учня є важливим компонентом підготовки майбутнього фахівця, а формування готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів – невід’ємним складником підготовки педагога професійної школи.

Ефективна підготовка майбутніх фахівців у навчальному закладі неможлива без їхньої цілеспрямованої навчальної діяльності. Звідси головне завдання навчального закладу – навчити майбутнього фахівця самостійно вчитися протягом усього життя.

У цьому контексті одним із пріоритетних напрямів фахової підготовки майбутніх педагогів професійної школи є формування їхньої готовності як до професійної діяльності загалом, так і до організації самостійної роботи учнів зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування готовності до різних видів професійної діяльності, до педагогічної зокрема, розглянуто в дослідженнях Б. Ананьєва, С. Гончаренка, К. Дурай-Новакової, М. Дьяченка, І. Зязюна, Л. Кандибовича, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, А. Ліненко, В. Масленнікової, О. Отич, О. Пехоти, А. Пуні, В. Рибалки, В. Сластьоніна, Д. Узнадзе та ін.

Автори уточнюють понятійно-категоріальний апарат теорії формування готовності, визначають характеристики та структурні складові готовності до професійної діяльності, критерії та рівні її сформованості. Окремі питання самостійної роботи та її організації висвітлено в працях А. Алексюка, В. Буряка, П. Гальперина, Б. Єсипова, Л. Журавської, В. Козакова, Н. Ничкало, П. Підкасистого, Г. Сеїтової, М. Солдатенка та ін. Науковці розглядають самостійну роботу: як метод навчання, як форму організації пізнавальної діяльності, як засіб залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності і, нарешті, як вид навчальної діяльності учнів. Отже, проблема формування готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів є недостатньо розкритою, що обумовило необхідність визначення змісту, форм, методів і засобів підготовки майбутніх педагогів професійної школи до організації самостійної роботи учнів.

Метою статті є обґрунтування моделі формування готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів, характеристика структурних елементів моделі.

Виклад основного матеріалу. Система підготовки педагогів професійної школи, їх професійного вдосконалення потребує цільового орієнтуру, моделі, яка б повною мірою забезпечувала формування творчої індивідуальності педагога. Проблема моделювання як методу вивчення різних об'єктів природи і суспільства широко використовується в науці, а поняття «модель» набуло загальнонаукового значення. Модельні уявлення створюють віддзеркалений аналог, подібність, імітацію своїх об'єктів. Подальша робота з моделями дає нову інформацію про об'єкти, дозволяє досліджувати закономірності, недосяжні для пізнання іншими способами.

Термін «модель» походить від латинського *modulus* – міра, зразок, норма. В. Штофф моделлю називає уявну або матеріально реалізовану систему, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт [8, с. 19].

Проблемі розробки моделі професійної підготовки вчителя у вищій школі присвячено наукові праці багатьох учених, серед них: І. Зязюна [3], С. Сисоевої [5], О. Щербак [9], І. Шерстньової [7].

У педагогіці модель розглядають як 1) уявну систему, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта; 2) знакову систему, за

допомогою якої можна відтворити дидактичний процес, показати в цілісності його структуру, функціонування та зберегти цю цілісність на всіх етапах дослідження [2, с. 516]. Звідси, модель – це матеріальний чи уявний об'єкт, який у процесі дослідження замінює об'єкт-оригінал так, що його безпосереднє вивчення дає нові знання про об'єкт-оригінал. Якщо модель – відображення об'єктів, то процес їхнього створення – моделювання.

Головною перевагою моделювання як методу педагогічного дослідження є можливість охопити систему цілісно, що дозволяє поліпшити планування навчального процесу, оптимізувати структуру навчального матеріалу, підвищити ефективність навчально-виховного процесу, побудувати та інтерпретувати нову теорію, перевірити гіпотезу педагогічного дослідження.

Аналізуючи різні підходи до моделювання, що відображено у працях Ю. Бабанського, В. Краєвського, Н. Кузьміної та ін., О. Щербак вважає доцільним використання структурно-логічних і структурно-функціональних моделей у процесі навчання й виховання, спостереження та вдосконалення навчальної діяльності [9, с. 192].

Моделювання – це 1) науковий метод дослідження різних об'єктів, процесів тощо шляхом побудови їх моделей, які зберігають основні виділені особливості об'єкта дослідження; 2) метод опосередкованого пізнання за допомогою природних чи штучних систем, які здатні в певних відношеннях заміщувати об'єкт, що вивчається, і давати про нього нові відомості [1, с. 218].

У науковій літературі «моделювання» трактують як «репродукування характеристики певного об'єкта на інший об'єкт, що є моделлю, спеціально створеною для їх вивчення» [6, с. 289-290].

Н. Остапенко розглядає педагогічне моделювання як один із етапів здійснення педагогічного проектування, що передбачає формулювання мети створення певної системи, процесу чи ситуації та основних шляхів їх досягнення. Зміст моделювання полягає в тому, щоб за результатами дослідів із моделями можна було отримати відповідь про характер ефектів, пов'язаних із досліджуваним об'єктом [4].

Метою моделювання в нашому дослідженні є розробка моделі підготовки майбутнього педагога професійної школи, яка забезпечує формування готовності до організації самостійної роботи учнів. Побудова моделі формування готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів розуміється нами як теоретичне узагальнення та схематичне відтворення фундаментальних складових процесу професійної

підготовки майбутніх педагогів професійної школи відповідно до мети, що забезпечує її цілісність, організованість і дієвість.

Обґрунтовуючи модель формування готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів, ми врахували, що вона має структуру, в якій знаходять своє місце і систематизуються види та сфери педагогічної діяльності, функції викладача, які є прямим віддзеркаленням кваліфікаційних вимог і слугують виявленню структури професійної діяльності.

Модель формування готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів спрямовує увагу, головним чином, на взаємозв'язок самостійно існуючих об'єктивно необхідних структур діяльності та соціально значущих характеристик. Разом із тим вона стає діагностичним еталоном, орієнтуючись на який майбутній педагог професійної школи може будувати всю роботу щодо формування готовності та її оцінки. В такий спосіб можна вирішити проблему діагностичного цілепокладання в процесі формування готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи.

У моделі формування готовності майбутнього педагога професійної школи до самостійної роботи учнів ми визначили такі блоки: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний і результативно-оцінний.

Методологічно-цільовий блок виконує функцію наукового обґрунтування поставленої проблеми та відображає запланований результат навчання (через мету і завдання) та методологічну основу дослідження (через методологічні підходи). У методологічно-цільовому блоці описано соціальне замовлення на фахівця, обумовлене вимогами суспільства щодо підготовки спеціаліста нового типу, вимогами особистості щодо отримання освіти. Соціальне замовлення на підготовку майбутніх педагогів професійної школи відображає запит суспільства на компетентних педагогів професійної школи, готових до організації самостійної роботи учнів. Окрім того, визначено мету, яка полягає у формуванні готовності майбутніх педагогів професійної школи до організації самостійної роботи учнів, виходячи з потреби суспільства в підготовці педагогів професійної школи, готових до професійної діяльності. Відповідно до мети дослідження нами визначені такі завдання:

– стимулювання мотивації та формування ціннісних орієнтацій студентів до організації самостійної роботи учнів;

– опанування майбутніми педагогами професійної школи знань, умінь і навичок щодо організації самостійної роботи учнів;

– набуття майбутніми педагогами професійної школи досвіду організації самостійної роботи учнів.

Методологічно-цільовий блок моделі пов'язаний із обґрунтуванням методологічних підходів до процесу формування готовності майбутніх педагогів професійної школи до організації самостійної роботи учнів. В основу проектування моделі формування готовності, відповідно до її мети, були покладені методологічні підходи, що відповідають специфіці розв'язуваної проблеми. До таких, на нашу думку, належать: компетентнісний, особистісно-орієнтований, системний, андрагогічний.

Змістово-процесуальний блок теоретичної моделі розкриває організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх педагогів професійної школи до організації самостійної роботи учнів, які відображають етапи, зміст, форми, методи та засоби відповідної підготовки. Цей блок моделі формування готовності включає мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, діяльнісно-рефлексивний етапи, упродовж яких здійснюється формування готовності студентів до організацій самостійної роботи учнів.

У змістово-процесуальний блок включено зміст, який необхідно засвоїти майбутньому педагогу професійної школи у процесі психолого-педагогічної підготовки. Зміст розроблено на основі Галузевого стандарту вищої освіти, освітньо-професійних програм (ОПП), освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) і включає систему знань, умінь і навичок із навчальних дисциплін професійного циклу. Крім цього, до змісту входять розроблені автором методичні рекомендації «Організація самостійної роботи учнів професійно-технічних навчальних закладів» та інтегрований курс «Організація самостійної роботи».

Виокремлено такі форми навчання: лекції, семінарські та практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота, педагогічна та виробнича практики, студентська науково-дослідна робота.

До методів формування готовності майбутніх педагогів професійної школи до організації самостійної роботи учнів віднесено такі: проблемне навчання, дискусії, ділові ігри, «мозковий штурм», робота в Інтернеті, підготовка власних презентацій.

Засобами формування готовності майбутніх педагогів професійної школи є: навчальні програми, друковані та електронні навчальні посібники, підручники, методичні рекомендації, дидактичні

матеріали, мультимедійні презентації, засоби контролю, тестування (паперове й комп'ютерне); інформаційно-комунікаційні технології.

Наступним елементом моделі є сукупність педагогічних умов, створення яких забезпечує ефективність підготовки майбутніх педагогів професійної школи до організації самостійної роботи учнів. Нами визначені такі педагогічні умови:

- цілеспрямована мотивація майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів;
- удосконалення змісту професійної підготовки через створення навчально-методичного забезпечення з організації самостійної роботи учнів професійно-технічних навчальних закладів;
- реалізація теоретичних знань і практичних умінь із організації самостійної роботи учнів.

Реалізація визначених педагогічних умов сприятиме підвищенню рівнів готовності майбутніх педагогів професійної школи до організації самостійної роботи учнів, формуванню професійної компетентності та вдосконаленню педагогічного професіоналізму.

Наступний блок моделі – результативно-оцінний – охоплює компоненти, критерії оцінювання сформованої готовності майбутніх педагогів професійної школи до організації самостійної роботи учнів, на основі яких визначаються рівні готовності – високий, середній, низький. Структура готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів включає такі компоненти: когнітивний, мотиваційний, праксеологічний, рефлексивний. Кожному компоненту структури готовності відповідає певна сукупність компетенцій, що базуються на сформованих знаннях, уміннях, здатностях і знаходяться в системному зв'язку.

Відповідно до розробленої структури готовності майбутніх педагогів професійної школи до організації самостійної роботи учнів у результативно-оцінювальному блоці відображено такі критерії: мотиваційно-орієнтаційний, інформаційно-змістовий, операційно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний.

Результативна складова визначає сформованість готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів.

Результативно-оцінний блок моделі передбачає цілісність педагогічної діагностики та самооцінку студентами готовності до організації самостійної роботи учнів відповідно до встановлених рівнів, показників і критеріїв та характеризує досягнуті зрушення відповідно до поставленої мети.

Висновки. Таким чином, формування готовності майбутнього педагога професійної школи до організації самостійної роботи учнів здійснюється на основі розробленої моделі, яка не є сталою структурою. Вона може бути доповнена та оновлена відповідно до змінюваних вимог суспільства. У ній органічно поєднуються методологічно-цільовий, змістово-процесуальний і результативно-оцінний складники, які мають особливе значення завдяки їх змістовому наповненню, що дає змогу врахувати специфіку майбутньої діяльності педагога професійної школи.

Список використаної літератури

1. Архангельский С. И. Лекции по научной организации учебного процесса в высшей школе / С. И. Архангельский. – М. : Просвещение, 1976. – 245 с.
2. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : навч. посібник / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Укр.-фінський інст. менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
4. Остапенко Н. Місце моделювання як методу навчання в педагогічному проектуванні (на матеріалі лінгвометодики вищої школи) / Н. Остапенко // Українська мова та література в школі. – 2004. – № 6. – С. 34-36.
5. Сисоєва С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоєва // Проблеми полікультурності у неперервній професійній освіті / [за ред. член-кор. НАПН України К. В. Балабанова, С. О. Сисоєвої, І. В. Соколової. – Маріуполь : Ноулідж, 2001. – С. 11-18.
6. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – М. : Изд-во полит. лит., 1987. – 326 с.
7. Шерстньова І. В. Структурні моделі елементів організаційної групи системи професійної діяльності майбутніх економістів [Електронний ресурс] / І. В. Шерстньова. – Режим доступу : <http://zavntag.com/docs/3209/index-101250.html>. – Мова укр.
8. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.- Л. : Наука, 1966. – 304 с.
9. Щербак О. І. Теоретичні і методичні засади професійно-педагогічної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ольга Іванівна Щербак. – К., 2012. – 403 с.

Valentina Bronnikova

CHARACTERISTIC OF A MODEL OF FORMATION OF REDINESS OF FUTURE VOCATIONAL SCHOOL TEACHER TO ORGANIZATION OF STUDENTS' SELF-EDUCATED WORK

The fundamental changes in the social, political and economic spheres of Ukraine's life in the context of modernization of the educational system make demands to preparation of new generation of pedagogical staff, increase of their professional and general cultural level. The constituent of professional preparation of future teacher are not only professional knowledge and abilities, purchased in higher educational establishment but also level of readiness to professional activity, what

efficiency of future activity of vocational school teacher, competitive at the labor market, which creates optimal conditions for realization of potential possibilities of every pupil and student, depends on. There fore a problem of formation of readiness of future professional school teacher to pedagogical activity is topical problem.

The basic task of vocational education lies in formation of creative personality of specialist, capable of self, self-education, innovative activity, formation of comprehensively and harmoniously developed personality, which is able to accept non-standard decisions operatively, operate independently, creatively. Activity of vocational school teacher foresees ability to pass knowledge, experience, and skills to future specialists with a purpose not only to teach but also develop the creative capabilities of pupils and students, their ability to self-educated work and improve. Consequently, self-educated work of student is the important component of preparation of future specialist, and formation of readiness of future teacher of vocational school to organization of student selfeducated work, in the same time, is the inalienable constituent of preparation of vocational school teacher.

System of preparation of vocational school teachers, their professional improvement needs having a special purpose reference point, model which would provide formation of creative individuality of teacher to a full degree. In the article it is grounded a model of formation of readiness of future vocational school teacher to organization of students self-educated work. It is determined structural elements of model: methodologically having a special purpose, substantial and procedural, effectively evaluation.

Keywords: *teacher of vocational school, self-educated work of students, organization of students self-educated work, readiness, formation of readiness, model, modeling.*

References

1. Arhangelskij, S. I. (1976). *Lektsii po nauchnoy organizatsii uchebnogo protsessa v vysshey shkole* [Lectures on the scientific organization of the educational process in higher education]. Moscow: Prosveshhenie, 245.
2. Kremen, V. G. ed. (2008). *Encyklopediya osvity* [Encyclopedia of studies]. Kyiv: Yurinkom Inter, 1040.
3. Zyazyun, I. A., Sagach G. M. (1997). *Krasa pedagogichnoyi diyi* [The beauty of pedagogical action]. Kyiv: Ukrayinsko-finskyj instytut menedzhmentu i biznesu, 302.
4. Ostapenko, N. (2004). *Mistse modeliuvannia yak metodu navchannia v pedahohichnomu proektuvanni (na materialy linhvometodyky vyshchoi shkoly)* [The place of modeling as a method of teaching in pedagogical design (on the material of lingomethods of higher education)]. *Ukrainska mova ta literatura v shkoli*, 6, 34–36.
5. Sysoieva, S. O. (2001). *Rozvytok osvity v umovakh polikulturnoho hlobalizovanoho svitu* [Development of education in a multicultural globalized world]. Balabanova, K. V., Sysoieva, S. O., Sokolova, I. V. eds. *Problemy polikulturnosti u neperervnii profesiinii osviti*. Mariupol: Noulidzh, 11–18.
6. Frolov, I. T. ed. (1987) *Filosofskiy slovar* [Philosophical dictionary]. Moscow: Politizdat, 590.

7. Sherstnova, I. V. Strukturni modeli elementiv orhanizatsiinoi hrupy systemy profesiinoi diialnosti maibutnikh ekonomistiv [Structural models of elements of the organizational group of the system of professional activity of future economists]. Available at: <http://zavantag.com/docs/3209/index-101250.html>.
8. Shtoff, V. A. (1966). Modelirovanie i filosofija [Modeling and Philosophy]. Moscow – Leningrad: Nauka, 304.
9. Shcherbak, O. I. (2012). Teoretychni i metodychni zasady profesiino-pedahohichnoi osvity [Theoretical and methodical principles of vocational and pedagogical education]. Kyiv, 403.

Одержано 25.04.2017 р.